

MUHTASARI WA HOTUBA YA MWELEKEO WA UCHUMI MWAKA 2023 NA MPANGO WA MAENDELEO WA SERIKALI YA MAPINDUZI YA ZANZIBAR 2023/2024

UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, Awali ya yote, napenda nitumie fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujaalia uhai na afya njema na kutuwezesha kukutana kwa mara nyingine katika Baraza hili baada ya majadiliano ya bajeti za mafungu mbali mbali kwa Wizara na Taasisi za Serikali. Mkutano huu wa Kumi na Moja (11) wa Baraza la Wawakilishi ni muhimu katika kujadili namna ya kuharakisha maendeleo ya nchi yetu.

2. Mheshimiwa Spika, Kwa heshima ya dhati, naomba kutoa hoja kwamba Baraza lako Tukufu lipokee na

kujadili Taarifa ya Mapitio ya Hali ya Uchumi wa Zanzibar kwa Mwaka 2022 na Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa kipindi cha miezi tisa (Julai 2022 hadi Machi 2023) Mwaka 2022/2023 pamoja na Mwelekeo wa Hali ya Uchumi wa Zanzibar wa Mwaka 2023 na Mpango wa Maendeleo wa Mwaka 2023/2024.

3. Mheshimiwa Spika, Hotuba hii imezingatia Utekelezaji wa Dira ya Maendeleo ya Zanzibar 2050; Mpango wa Maendeleo wa Zanzibar (ZADEP) 2021-2026; Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi (CCM) 2020-2025; hotuba ya Mheshimiwa Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Dkt. Hussein Ali Mwinyi aliyoitoa wakati wa ufunguzi wa Baraza la Kumi (10) la Wawakilishi na ahadi anazozitoa anapokutana na wananchi; Malengo ya Maendeleo Endelevu (SDGs) 2030; Dira ya Maendeleo ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC) 2050; Dira ya

Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika (SADC) 2050; pamoja na Ajenda ya Maendeleo ya Afrika 2063 (*African Development Agenda 2063*). Kadhalika, hotuba hii inayoelezea Mpango wa Maendeleo wa Taifa ndiyo msingi wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2023/2024 nitakayoiwasilisha katika Baraza hili Tukufu leo alaasiri.

4. Mheshimiwa Spika, Kwa moyo wa dhati nitumie fursa hii kumshukuru sana Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, kwa kuendelea kuniamini katika dhamana hii ya kuongoza Ofisi ya Rais-Fedha na Mipango. Vile vile, nitoe pongezi za pekee kwake kwa kuongoza vyema Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Uongozi wake wenye dhamira ya dhati ya kuendeleza hali ya amani na utulivu iliopo Nchini pamoja na kuinua uchumi wa Zanzibar, hakika mafanikio ya juhudi zake yanaonekana katika kila sehemu ya

Zanzibar. Aidha, niungane na Waheshimiwa Wawakilishi, Wabunge na wananchi wenzangu kumwombea kwa Mwenyezi Mungu aendelee kumpa nguvu, ujasiri na afya njema ili aweze kuendelea kutekeleza majukumu ya kuwahudumia wananchi wake kikamilifu. Jitihada na uono wake wa kuleta mageuzi ya kiuchumi na kijamii katika kuinua hali za wananchi zinaonekana wazi katika maeneo mbali mbali ya visiwa vya Unguja na Pemba.

5. Mheshimiwa Spika, kipekee naomba nitoe shukrani zangu za dhati na kuwapongeza Makamo wa Kwanza wa Rais, Mheshimiwa Othman Masoud Othman na Makamo wa Pili wa Rais Mheshimiwa Hemed Suleiman Abdulla wakiwa wasaidizi wakuu wa Mheshimiwa Rais kwa uongozi wao mahiri, usimamizi, uchapakazi na uzalendo kwa nchi yetu. Juhudi zao zinaendelea kuleta mafanikio katika sekta zote nchini. Aidha, nichukuwe

fursa hii kumpongeza Katibu Mkuu Kiongozi na Katibu wa Baraza la Mapinduzi, Mhandisi Zena Ahmed Said kwa kusimamia vyema Utumishi wa Umma na kuongoza Kamati ya Makatibu Wakuu. Tunamuomba Mwenyezi Mungu awape afya njema waendeleo kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi zaidi (Amin).

6. Mheshimiwa Spika, Kwa heshima ya dhati kabisa, naomba nimpongeze Rais wa Awamu ya Sita wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan pamoja na wasaidizi wake wakuu Makamu wa Rais Dkt. Philip Isdor Mpango na Waziri Mkuu Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa kwa kazi kubwa wanayoifanya ya kulitumikia Taifa letu. Juhudi za viongozi hawa za kuiletea Tanzania Maendeleo zinaonekana wazi katika kuisimamia, kuitangaza, kutafuta fedha kupitia kwa Washirika wa Maendeleo na kushajihisha uzalishaji wa ndani kwa kuvutia wawekezaji. Aidha, tunamuomba Mwenyezi

Mungu awape afya na wepesi viongozi wetu hawa katika kusimamia na kuendelea kutekeleza majukumu yao ipasavyo (Amin).

7. Mheshimiwa Spika, napenda nitambue na kushukuru mchango mkubwa wa Baraza lako chini ya uongozi wako Spika Mheshimiwa Zubeir Ali Maulid ukisaidiwa na Naibu Spika Mheshimiwa Mgeni Hassan Juma pamoja na Mwenyekiti wa Baraza Mheshimiwa Mwanaasha Khamis Juma. Usimamizi wenu unaleta tija katika kufanikisha utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa kufikia malengo tuliyojipangia.

8. Mheshimiwa Spika, kwa dhati, napenda kumshukuru Mwenyekiti wa Kamati ya Bajeti Mheshimiwa Abdalla Hussein Kombo Mwakilishi wa Jimbo la Mkoani (CCM) na wajumbe wote wa Kamati kwa ushauri makini waliotupatia. Maoni na mapendekezo ya Kamati ya Bajeti yamezingatiwa

katika uandaaji wa Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo kwa mwaka 2023/2024.

9. Mheshimiwa Spika, Taarifa zilizomo ndani ya hotuba hii ya Mpango zimezingatia dhana ya ushirikishwaji wa wadau katika hatua za uandaaji na maamuzi katika ngazi zote Serikalini. Ni vigumu kuwataja wadau wote waliotoa maoni na ushauri hadi kufikia hapa, michango na maoni waliyotupatia tumeyazingatia katika uandaaji wa Mpango huu wa Maendeleo.

10. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa shukrani za dhati kwa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kwa kukamilisha zoezi la sensa ya watu na makaazi na kutoa takwimu sahihi ambazo zinatumika katika mipango yetu ya kiuchumi na kijamii. Shukrani za

kipekee ziwafikie wadau mbali mbali wa ndani na nje ambao waliwezesha kufanikisha zoezi hili kwa ufanisi zaidi.

11. Mheshimiwa Spika, Nachukua nafasi hii kutoa mkono wa rambi rambi kwako Mheshimiwa Spika na wajumbe wote wa Baraza la Wawakilishi kwa kifo cha Mheshimiwa Habib Mohammed Ali aliyekuwa Mwakilishi wa Jimbo la Mtambwe tunamuomba Mungu awape subira ndugu na jamaa kwa kuondokewa.

12. Mheshimiwa Spika, Baada ya utangulizi na shukrani naomba kuwasilisha kwa muhtasari Mapitio ya Hali ya Uchumi ya mwaka 2022 na Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 pamoja na Mwelekeo wa Hali ya Uchumi kwa mwaka 2023 na Mpango wa Maendeleo kwa mwaka 2023/2024.

MAPITIO YA HALI YA UCHUMI KWA MWAKA 2022 NA UTEKELEZAJI WA MPANGO WA MAENDELEO WA 2022/2023

13. Mheshimiwa Spika, Mapitio ya Hali ya Uchumi wa Zanzibar kwa mwaka 2022 ni kwa mujibu wa mwenendo wa viashiria vya uchumi jumla (*Macroeconomic Indicators*) ikiwemo Pato la Taifa, kasi ya Mfumuko wa Bei, Hali ya Ajira na Ukuaji wa Sekta mbali mbali ikilinganishwa na mwaka 2021 na Mapitio ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa mwaka 2022/2023 kwa mujibu wa hali ya utekelezaji halisi na kifedha.

Mapitio ya Hali ya Uchumi kwa Mwaka 2022

Mwenendo wa Uchumi wa Dunia

14. Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa taarifa ya Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF) ya mwezi wa Aprili 2023, kwa mwaka 2022, Uchumi wa dunia umekua kwa kasi ndogo na umefikia wastani wa

asilimia 3.4 mwaka 2022 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 6.3 mwaka 2021. Hali hii inatokana na mtikisiko wa uchumi kwa nchi zenye uchumi mkubwa duniani kutokana na mgawanyiko uliosababishwa na vita vinavyoendelea kati ya Urusi na Ukraine; kuongezeka kwa kiwango cha mfumuko wa bei duniani kote; pamoja na kuyumba kwa hali ya kifedha ambayo imezorotesha shughuli za kiuchumi duniani. Vile vile, kupungua kwa usafirishaji wa bidhaa na kufungwa kwa baadhi ya viwanda kutokana na kupanda kwa gharama za uzalishaji viwandani. Taswira ya ukuaji wa uchumi wa Dunia umegawika katika makundi tofauti kama ifuatavyo:-

- i. Ukuaji wa uchumi kwa Nchi Zilizoendelea umekuwa wa kasi ndogo na kufikia wastani wa asilimia 2.7 mwaka 2022 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 5.4 kwa mwaka 2021. Hali hii imetokana na kupungua kwa uzalishaji wa

malighafi unaosababishwa na kupanda kwa gharama za uzalishaji viwandani;

- ii. Uchumi wa Nchi Zinazoendelea na Zinazoibukia kiuchumi umepungua na kufikia wastani wa asilimia 4.0 mwaka 2022 ikilinganishwa na ukuaji wa wastani wa asilimia 6.8 mwaka 2021. Kasi ndogo ya ukuaji wa uchumi kwa nchi hizo, umetokana na kupungua kwa uzalishaji na usafirishaji wa malighafi za viwandani pamoja na kupungua kufanya miamala mbali mbali ya manunuzi ya bidhaa na huduma inayohitaji dola ya Kimarekani;
- iii. Kasi ya ukuaji uchumi kwa nchi za Afrika imepungua na kufikia wastani wa asilimia 3.8 mwaka 2022 kutoka wastani wa asilimia 4.8 mwaka 2021. Kasi hiyo ndogo ya ukuaji imetokana na kuwepo kwa vita vinavyoendelea kati ya Urusi na Ukraine

ambavyo vimeathiri Uchumi wa nchi nyingi za Afrika. Aidha kushuka kwa thamani ya sarafu za nchi nyingi za Afrika zinazouza bidhaa nje dhidi ya dola za Kimarekani mwaka 2022;

- iv. Nchi za Kusini mwa Jangwa la Sahara, kasi ya ukuaji uchumi kwa mwaka 2022 imekuwa kwa kasi ndogo na kufikia wastani wa asilimia 3.9 kutoka wastani wa asilimia 4.8 mwaka 2021. Hii imetokana na ongezeko la viwango vya juu vya riba vya Kimataifa na kupelekea kuongezeka kwa deni la nje kwa nchi zenye uchumi mkubwa zaidi Kusini mwa Jangwa la Sahara ikiwemo Afrika ya Kusini; na
- v. Nchi za Afrika Mashariki, kasi ya ukuaji wa uchumi imefikia wastani wa asilimia 5.1 mwaka 2022 kutoka wastani wa asilimia 4.1 mwaka 2021. Hii ni kutokana na kuongezeka kwa shughuli za kiuchumi na kijamii kama biashara za nje.

Mwenendo wa Mfumuko wa Bei Duniani

- 15. Mheshimiwa Spika,** Kasi ya mfumuko wa bei imeongezeka na kufikia wastani wa asilimia 8.7 kutoka wastani wa asilimia 4.4 mwaka 2021. Hata hivyo, kasi ya mfumuko wa bei ina sura tofauti kulingana na maeneo ya kijiografia kama ifuatavyo:
- i. Nchi Zilizoendelea, kasi ya mfumuko wa bei imefikia wastani wa asilimia 7.3 mwaka 2022 kutoka wastani wa asilimia 2.8 mwaka 2021. Hii imechangiwa na kupanda kwa bei za nishati kulikopelekea uzalishaji mdogo viwandani;
 - ii. Nchi Zinazoendelea na Zinazoibukia kiuchumi, kasi ya mfumuko wa bei imepanda kwa wastani wa asilimia 9.8 mwaka 2022 kutoka wastani wa asilimia 5.0 mwaka 2021. Kupanda huko kumetokana na kuongezeka kwa bei za chakula na bidhaa za viwandani pamoja na kuongezeka kwa gharama za uzalishaji wa bidhaa za shambani;

- iii. Kasi ya mfumuko wa bei kwa Nchi za Kusini mwa Jangwa la Sahara imeongezeka kufikia wastani wa asilimia 14.5 mwaka 2022 kutoka wastani wa asilimia 11.0 mwaka 2021. Hii imetokana na kupanda kwa bei za bidhaa zinazoagizwa kutoka nje, kuongezeka kwa mikopo yenye riba kubwa na nchi hizo kuendelea kuwa na uchumi tegemezi; na
- iv. Kwa Nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki kasi ya mfumuko wa bei imeongezeka na kufikia wastani wa asilimia 11.1 mwaka 2022 kutoka wastani wa asilimia 4.1 mwaka 2021. Ongezeko hili limetokana na kupanda kwa bei za bidhaa muhimu za chakula na zisizo za chakula kulikosababishwa na uzalishaji mdogo wa ndani, uagiziaji mkubwa wa bidhaa kutoka nje na kupanda kwa gharama za usafirishaji.

Mwenendo wa Uchumi wa Zanzibar

16. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Nane chini ya Uongozi imara wa Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi inaendelea na juhudi kubwa za kuimarisha uchumi kwa maslahi mapana ya Zanzibar na wananchi wake kupitia Sera ya Uchumi wa Buluu. Kwa upande wa Pato halisi la Taifa (GDP at Constant Prices) kwa mwaka 2022 lilifikia thamani ya TZS 3,498 bilioni ikilinganishwa na thamani ya TZS 3,275 bilioni mwaka 2021 sawa na kasi ya ukuaji wa uchumi kwa asilimia 6.8 kwa mwaka 2022. Ongezeko hilo ni kubwa ikilinganishwa na ukuaji wa wastani wa asilimia 5.1 kwa mwaka 2021. Aidha, Pato la Taifa kwa bei za soko (GDP at Market price) limeongezeka kufikia thamani ya TZS 5,400 bilioni mwaka 2022 kutoka thamani ya TZS 4,633 bilioni mwaka 2021.

17. Mheshimiwa Spika, Miongoni mwa sababu

za ukuaji wa Uchumi kwa mwaka 2022 ni pamoja na:

- i. Ukuaji wa sekta ya viwanda kufikia wastani wa asilimia 9.3 kwa mwaka 2022 kutoka wastani wa asilimia 5.1 mwaka 2021. Ukuaji huu umetokana na ukuaji wa sekta ndogo ya Uchimbaji Mawe na Mchanga (9.1%), Uzalishaji Viwandani (8.1%), Umeme na Gesi (22.3) na Ujenzi (10.2%);
- ii. Kuongezeka kwa Watalii waliotembelea Zanzibar kufikia 548,503 mwaka 2022 kutoka watalii 394,185 mwaka 2021 sawa na ongezeko la asilimia 39;
- iii. Kuongezeka kwa thamani ya mazao ya biashara yaliyosafirishwa nje ya nchi. Karafuu zenye thamani ya TZS 118,287.3 milioni mwaka 2022 kutoka TZS 115,358.7 milioni mwaka 2021 zilisafirishwa na Mwani wenye thamani TZS

16,010.2 milioni mwaka 2022 kutoka TZS 11,960.7 milioni mwaka 2021 ulisafirishwa;

- iv. Kuongezeka kwa uwekezaji kwa kutekelezwa miradi ya maendeleo yenye thamani TZS 230 bilioni fedha za Mkopo nafuu wa Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF). Uwekezaji umefanyika katika miradi ya sekta ya maji, umeme, elimu, afya na uwezeshaji wa wananchi kupitia shughuli za uchumi wa buluu. Vile vile, jumla ya TZS 172.1 bilioni kutoka Serikalini kwa ajili ya miradi ya maendeleo zimechangia katika ukuaji huu;
- v. Kuanza kwa ujenzi wa barabara katika maeneo mbali mbali ya Zanzibar; na
- vi. Kuongezeka kwa maslahi ya watumishi kwa kupandisha mishahara kwa wastani wa asilimia 25 ambako kumeongeza mzunguko wa fedha na upatikanaji wa mahitaji ya manunuzi mbali mbali katika soko.

18. Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Sensa ya Watu na Makaazi iliyofanyika mwaka 2022, Zanzibar inakadiriwa kufikia idadi ya watu 1,889,773. Hivyo, wastani wa Pato la Mwananchi limefikia TZS 2.86 milioni sawa na USD 1,235 ikilinganishwa na TZS 2.70 milioni sawa na USD 1,171 mwaka 2021 sawa na ongezeko la asilimia 6.0.

Mwenendo wa Mfumuko wa Bei Zanzibar

19. Mheshimiwa Spika, Kasi ya mfumuko wa bei kwa mwaka 2022 imeongezeka na kufikia wastani wa asilimia 5.1 kutoka wastani wa asilimia 1.7 Mwaka 2021. Kuongezeka kwa kasi ya mfumuko wa bei kunatokana na kuongezeka kwa bei za bidhaa zote za chakula na zisizo za chakula. Aidha, kwa mwaka 2022 bidhaa za chakula zimeongezeka na kufikia wastani wa asilimia 6.0 kutoka wastani wa asilimia 0.6 mwaka 2021 na

bidhaa zisizo za chakula zimeongezeka hadi kufikia wastani wa asilimia 4.5 mwaka 2022 kutoka wastani wa asilimia 2.5 mwaka 2021.

20. Mheshimiwa Spika, Kasi ya mfumuko wa bei ingeweza kuwa ya juu zaidi endapo Serikali haikuchukua juhudi za kupunguza na kusamehe ushuru kwa baadhi ya bidhaa muhimu ili wananchi waweze kumudu kununua bidhaa. Hata hivyo, ruzuku inayoendelea kutolewa na Serikali kwa bidhaa ya nishati za mafuta imesaidia kupunguza kasi ya mfumuko wa bei na kubakia katika tarakimu moja. Kwa mwaka 2022, Serikali imetoa ruzuku ya TZS 21.5 bilioni kwa bidhaa za nishati ya mafuta na kusamehe ushuru wa mafuta ya kupikia wenye thamani ya TZS 472 milioni pamoja na kupunguza viwango vya ushuru wa sukari kutoka asilimia 25.0 hadi 6.0.

Hali ya Ajira

21. Mheshimiwa Spika, Ajira ina mchango mkubwa katika kuongeza uzalishaji wa ndani pamoja na kuimarisha uchumi wa Zanzibar. Kwa Mwaka 2021/2022, jumla ya ajira mpya zimefikia 68,632 kutoka ajira 66,656 mwaka 2020/2021 sawa na ongezeko la asilimia 3.0, ambapo ajira kutoka Serikalini zimefikia jumla ya 37,189 ambapo wanaume ni 15,541 na wanawake ni 21,648. Ajira kutoka Mashirika ya Serikali imefikia jumla ya 6,887 ikiwa wanaume ni 4,522 na wanawake ni 2,365 na kwa upande wa ajira binafsi zimefikia 24,556 ikiwa wanaume ni 15,947 na wanawake ni 8,609. Kuongezeka kwa idadi ya ajira mpya Mwaka 2021/2022 hadi kufikia jumla ya ajira 68,632 kumechangiwa zaidi na kuongezeka kwa uhitaji mkubwa wa wafanyakazi katika sekta za elimu, afya, ICT na Utalii.

Mwenendo wa Thamani ya Shilingi Dhidi ya Dola ya Marekani

22. Mheshimiwa Spika, thamani ya shilingi ya Tanzania dhidi ya dola ya Marekani imehuska kwa kasi ndogo sana ukilinganisha na kushuka kwa sarafu za nchi jirani. Dola moja ya Marekani ilibadilishwa kwa wastani wa TZS 2,303.04 kwa mwaka 2022, ikilinganishwa na wastani wa TZS 2,297.93 kwa mwaka 2021, sawa na upungufu wa thamani ya shilingi ya Tanzania kwa asilimia 0.2 ambayo haikua na athari kubwa katika uchumi. Vile vile, kulikuwa na ushindani wa kuuza Dola za Kimarekani ambapo jumla ya USD 20 milioni zimeingizwa kwenye soko la fedha za kigeni (Interbank Foreign Exchange Market) kwa ajili ya kusaidia mahitaji ya uingizaji wa bidhaa nchini (import demand) kwa kuzingatia mabadiliko ya thamani ya Fedha kwa kulinganisha na sarafu nyengine ulimwenguni.

Sekta ya Utalii

Uingiaji wa Watalii

23. Mheshimiwa Spika, watalii walioingia nchini katika kipindi cha mwaka 2022 wamefikia watalii 548,503 kutoka watalii 393,512 katika kipindi kama hicho mwaka 2021 sawa na ongezeko la asilimia 39.4. Ongezeko hili limesababishwa na nchi nyingi kulegeza masharti yaliyowekwa kwa ajili ya kudhibiti kuenea ugonjwa wa UVIKO 19. Ongezeko la uingiaji wa watalii limechangiwa na kurejea kwa huduma za usafiri zilizositishwa, kuongezeka kwa mashirika mapya ya ndege kulikochangiwa na filamu ya "Tanzania The Royal Tour" ambayo imeitangaza zaidi Tanzania Kimataifa pamoja na kuimarika kwa huduma za viwanja vya ndege.

24. Mheshimiwa Spika, Nchi ambazo zimeongoza kwa kuleta watalii wengi mwaka 2022

ni Ufaransa watalii 68,487 sawa na wastani wa asilimia 12.48, ikifuatiwa na nchi za Ulaya watalii 67,917 sawa na asilimia 12.38, Poland watalii 44,462 sawa na asilimia 8.10, Ujerumani watalii 43,634 sawa na asilimia 7.95, Italia watalii 36,928 sawa na asilimia 6.73, Uingereza watalii sawa na asilimia 5.57 na Afrika watalii 28,583 sawa na asilimia 5.21. Baina ya mwezi wa Julai 2021 hadi Juni 2022, mapato yaliyotokana na utalii yaliyoingia moja kwa moja katika mifumo ya Serikali yalifikia TZS 51.32 bilioni.

Sekta ya Nje

25. Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka 2022, nakisi ya biashara imeongezeka hadi kufikia thamani ya TZS 1,078.6 bilioni ikilinganishwa na thamani ya TZS 812.9 bilioni mwaka 2021, sababu ni kuongezeka kwa uagiziaji wa bidhaa kutoka nje

kutokana na kuendelea kwa shughuli za uwekezaji unaotumia zaidi bidhaa kutoka nje ya nchi. Miongoni mwa bidhaa zilizoagizwa na kuingia nchini ni nishati ya mafuta, vifaa vya ujenzi na bidhaa za chakula. Uagizaji wa bidhaa zilizoingizwa nchini mwaka 2022, umeongezeka hadi kufikia thamani ya TZS 1,258.9 bilioni ikilinganishwa na thamani ya TZS 968.6 bilioni mwaka 2021.

26. Mheshimiwa Spika, Usafirishaji wa bidhaa kwenda nje ya nchi umeongezeka hadi kufikia thamani ya TZS 180.3 bilioni ikilinganishwa na thamani ya TZS 155.6 bilioni mwaka 2021, kuongezeka kwa thamani ya usafirishaji ni kutokana na kuongezeka kwa usafirishaji wa zao la karafuu, mwani, viungo (spices) na mazao ya baharini.

Mwenendo wa Biashara baina ya Zanzibar na Tanzania Bara (Intra trade)

27. Mheshimiwa Spika, Zaidi ya asilimia 50 ya mahitaji ya bidhaa zikiwemo za chakula zinapatikana kutoka Tanzania Bara. Katika kipindi cha mwaka 2022 uhaulishaji wa bidhaa uliimarika na kupelekea upatikanaji wa mahitaji ya bidhaa zote za lazima. Uhaulishaji wa bidhaa kutoka Zanzibar kwenda Tanzania Bara umeongezeka na kufikia thamani ya TZS 37.6 bilioni kutoka thamani ya TZS 33.9 bilioni mwaka 2021 sawa na ongezeko la asilimia 10.7. Kwa upande wa uhaulishaji wa bidhaa kutoka Tanzania Bara kuja Zanzibar umeongezeka na kufikia thamani ya TZS 375.8 bilioni mwaka 2022 ikilinganishwa na thamani ya TZS 288.2 bilioni mwaka 2021 sawa na ongezeko la asilimia 30.3.

Ukuzaji Rasilimali

28. Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka 2022, Ukuzaji wa Rasilimali nchini umechangia ongezeko la Pato la Taifa. Kwa mwaka 2022, Mamlaka ya Uwekezaji Vitega Uchumi Zanzibar (ZIPA) iliidhinisha jumla ya miradi 93 yenye thamani ya TZS 4.5 trilioni ikilinganishwa na miradi 97 yenye thamani ya TZS 2.6 trilioni mwaka 2021. Kati ya miradi 93 yenye thamani ya TZS 4.5 trilioni ilioidhinishwa na (ZIPA), miradi 35 yenye thamani ya TZS 216.5 bilioni sawa na wastani wa asilimia 38 ya miradi yote inamilikiwa na wazawa na miradi 58 yenye thamani ya TZS 4.3 trilioni sawa na wastani wa asilimia 62 ya miradi yote inamilikiwa na wageni. Miradi hii imechangia katika upatikanaji wa ajira 3,970 mwaka 2022.

29. Mheshimiwa Spika, Idadi ya wanafunzi waliopata mikopo kwa mwaka wa fedha 2022/23

imeongezeka kufikia wanafunzi 1,815 kutoka wanafunzi 1,526 mwaka 2021/22 sawa na ongezeko la asilimia 19. Hii inatokana na kuongezeka kwa wanafunzi ambao wana sifa ya kuendelea na masomo na Serikali kuongeza fungu la mikopo pamoja na ufanisi katika kukusanya marejesho ya wanufaika wa mikopo hiyo.

UTEKELEZAJI WA MPANGO WA MAENDELEO KWA KIPINDI CHA JULAI 2022 HADI MACHI 2023

30. Mheshimiwa Spika, Mpango wa Maendeleo kwa mwaka 2022/23 ni muendelezo wa Utekelezaji wa Dira ya Maendeleo ya Zanzibar ya 2050 na Mpango wa Maendeleo wa Zanzibar (ZADEP) 2021-2026. Mpango wa Maendeleo kwa mwaka 2022/2023 ulilenga kutekeleza jumla ya Programu na Miradi 86 na kupangiwa kiasi cha TZS 1,352.19 bilioni. Kati ya fedha hizo, Serikali ilipanga kutumia

TZS 682.54 bilioni sawa na asilimia 50.47 ya Bajeti ya Maendeleo na TZS 669.65 bilioni sawa na asilimia 49.53 zilipangwa kutolewa na Washirika wa Maendeleo ikiwa TZS 62.78 bilioni ni msaada na TZS 606.86 bilioni ni mkopo. Aidha, kati ya fedha hizo (TZS 1,352.19) TZS 748.2 bilioni zilipangwa kugharamia Programu na Miradi ya Kimkakati na TZS 603.9 bilioni zilipangwa kutumika kwa Programu na Miradi mengineyo.

31. Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha miezi tisa (9) Julai 2022 - Machi 2023, jumla ya TZS 276.04 bilioni sawa na asilimia 31 ya bajeti iliyopangwa ya TZS 878.9 kwa kipindi hicho zilipatikana na kutumika katika utekelezaji wa Programu na Miradi ya Maendeleo. Jumla ya TZS 172.1 bilioni sawa na asilimia 39 ya lengo la TZS 443.65 zilipatikana kutoka Serikalini na TZS 112.8 bilioni sawa na asilimia 26 ya lengo la TZS 435.27

bilioni zilipatikana kutoka kwa Washirika wa Maendeleo.

32. Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikisha Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa 2022/23, Serikali ilidhamiria kutekeleza miradi maalum ya kimkakati iliotarajiwa kuleta matokeo makubwa na kwa haraka ikiwemo upatikanaji ajira nyingi kwa wananchi, kuongeza uwekezaji, kuimarisha hali za wananchi pamoja na kuongeza mapato ya Serikali. Kwa kuzingatia maeneo hayo, programu na miradi ya kimkakati kumi na tatu (13) ilipewa kipaumbele katika Mpango wa Maendeleo kwa mwaka 2022/2023. Katika kipindi cha miezi tisa (Julai 2022 hadi Machi 2023), Programu na Miradi saba (7) ya kimkakati kati ya kumi na tatu (13) iliingiziwa fedha. Utekelezaji wa Programu na Miradi ya kimkakati kwa Kipindi cha Julai 2022 hadi Machi 2023 ni kama ifuatavyo:-

i. Ujenzi wa Kiwanja cha Ndege - Pemba

Mradi huu unalenga kuwa na Uwanja wa Ndege wenye hadhi ya Kimataifa utakapokamilika. Kufikia mwezi wa Machi, 2023 Mkataba kwa ajili ya ujenzi wa Uwanja cha Ndege wa Pemba ulisainiwa baina ya Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar na Kampuni ya "Propav" kwa kushirikiana na Kampuni ya MECCO. Vile vile, Mkataba wa Makubaliano ya Mkopo tayari umeshawasilishwa kwa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Kampuni ya "United Kingdom Export Finance" (UKEF) kupitia *Citi Bank* kwa ajili ya kuupitia na kusainiwa ili hatua za ujenzi ziweze kuanza.

ii. Programu ya Ujenzi wa Barabara Kuu

Ujenzi wa barabara kuu zenye urefu wa kilomita 125.6 kwa kiwango cha lami, mitaro pamoja na uwekaji wa taa na alama za barabarani kwa Unguja na Pemba unajumuisha barabara ya Wete – Chake

Chake (km 22), Fumba – Kisauni (km 12) na Chake Chake – Mkoani (km 43); na Tunguu - Makunduchi (km 53). Utekelezaji wa Programu hii umeanza mwaka 2022/23, na imepangiwa jumla ya TZS 249.71 bilioni (TZS 37.95 bilioni kutoka Serikalini na TZS 211.76 bilioni kutoka kwa Washirika wa Maendeleo). Mkataba wa Ujenzi wa barabara Chake Chake - Mkoani, Tunguu - Makunduchi na Fumba - Kisauni umesainiwa tarehe 19 Septemba 2022. Serikali ya Uingereza chini ya 'United Kingdom Export Finance' (UKEF) imewasilisha Mkataba wa Mkopo (Loan Agreement) kwa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na tayari Serikali imefanya mapitio ya Mkataba huo. Hatua inayoendelea sasa ni majadiliano ya mwisho baina ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mfuko wa Fedha wa Uingereza - UKEF kwa ajili ya kusaini Mkataba wa Mkopo na hatua za ujenzi kuanza. Kwa upande wa ujenzi wa barabara ya

Wete - Chake Chake kufikia Machi 2023, jumla ya TZS 11.4 bilioni zimepatikana. Kazi zilizofanyika ni usafishaji wa barabara ya urefu wa kilomita 10.7, kuondosha udongo usiofaa urefu wa kilomita 3, kujenga kitanda cha barabara kwa urefu wa kilomita 3 na ulipaji wa fidia kwa wananchi 900 kati ya 1,200 waliotathminiwa katika maeneo yatakayoathirika na ujenzi huo.

iii. Programu ya Ujenzi wa Barabara za Ndani

Ujenzi wa barabara za ndani zenye urefu wa kilomita 275.9 katika maeneo mbali mbali ya mijini na vijijini kwa Unguja na Pemba. Kukamilika kwa barabara hizi kutasaidia kupunguza msongamano katika barabara kuu; kuunganisha vijiji, mitaa na barabara Kuu; kupendezesha haiba ya miji na kuchochea shughuli za kiuchumi na kijamii pamoja na kuimarika kwa sekta nyengine za kiuchumi ikiwemo sekta ya kilimo na biashara. Kwa mwaka

2022/23, programu hii imepangiwa jumla ya TZS 30.0 bilioni. Hadi kufikia Machi, 2023 jumla ya TZS 13.9 bilioni sawa na asilimia 46 zimetolewa kutoka Serikalini. Jumla ya kilomita 18.82 za barabara zimeshakamilika kwa hatua ya kifusi kwa maeneo ya Kidimni-Ubago (km 3.43), Mgenihaji-Kwambani (km 1.87), Mchangani-Dongongwe (km 3.34), Nyamanzi-Cambridge School (km 0.53), Bumbwisudi-Kizimbani (km 2.55), Mwakaje-Mwachealale-Bumbwisudi (km 3.69), Kama Msikitini-Kama KMKM (km 2.29), Upenja-Kibumbwi (km 1.12). Kilomita 2.5 za barabara zinazoendelea na hatua ya kifusi ni Donge Vijibweni-Chaani Masingini (km 2.5). Kilomita 20.96 za barabara zilizokamilika kwa hatua ya lami ni Dimani Sokoni-Dimani Beach (km 1.73), Kombeni-Nyamanzi (km 0.94), Tunguu-Ndijani-Mseweni-Mkwajungoma (km 7.49), Jumbi Sokoni-Kibondeni Skuli-Hospitali (km 4.14), Jumbi-IPA-Tunguu (km 4.9), Dunga-

Zuze (km 1.76) na Barabara zinazoendelea kwa hatua ya lami ni Cheju-Kibele (km 3.8).

iv. Programu ya Matengenezo ya Barabara za Mjini

Matengenezo ya barabara za Mjini yanahusisha uimarishaji wa kilomita 100.9 za barabara katika Mkoa wa Mjini Magharibi. Ujenzi utahusisha barabara Kuu, Njia za wapita kwa miguu, Uwekaji wa taa za barabarani na Ujenzi wa mitaro ya maji. Kukamilika kwa programu hii itakuwa ni kivutio cha mji, kuimarika kwa sekta ya usafirishaji, biashara na utalii. Kwa Mwaka 2022/2023, programu imepangiwa jumla ya TZS 135.6 bilioni kutoka Serikalini. Hadi kufikia Machi 2023, Jumla ya TZS 40.9 bilioni sawa na asilimia 30 zimetolewa kutoka Serikalini. Ujenzi wa Barabara hizi unatekelezwa na Kampuni ya '*China Civil Engineering Construction Corporation*' (CCECC). Ujenzi umeanza kwa

barabara ya Chukwani mwisho – Buyu (km 3.45) na Msumbiji – Kinyang’unya – Mwanakwerekwe (km 5.43) ambazo zipo katika hatua ya usafishaji wa barabara na uwekaji wa fusi tabaka la mwanzo na kuondoa udongo usiofaa. Aidha, ujenzi wa barabara ya Uwanja wa Ndege – Mnazi Mmoja umeanza. Kwa upande wa ujenzi wa barabara za juu (Fly Over), hatua inayoendelea kwa sasa ni kufanya vipimo vya udongo (Geotechnical Survey) kwa ajili ya ujenzi wa barabara hizo katika maeneo ya mzunguko wa barabara (Round about) za Mwanakwerekwe na Amani.

v. Mradi wa Uimarishaji wa Viwanja vya Michezo

Lengo la mradi huu ni kuibua na kuendeleza vipaji vya wanamichezo hususan vijana kwa kuweka miundombinu yenye kuhusisha aina mbalimbali za michezo ili kuongeza ushindani wa kimichezo Kitaifa

na Kimataifa. Kwa Mwaka 2022/2023, mradi huu umepangiwa TZS 3.0 bilioni. Hadi kufikia Machi, 2023 kazi zilizofanyika ni kukamilika kwa zabuni pamoja na tathmini kwa ajili ya ujenzi wa viwanja viwili vya michezo (4 in 1) kwa Pemba Wilaya ya Micheweni (Skuli ya Micheweni) na Wilaya ya Chake Chake (Gombani).

vi. Uimarishaji wa Huduma za Kijamii

Katika kuimarisha huduma za kijamii, kwa kipindi cha Julai – Machi 2023 imetumia jumla ya TZS 20.8 bilioni. Kati ya fedha hizo jumla ya TZS 15.0 bilioni sawa na asilimia 72.1 kwa ajili ya kukamilisha miradi ya elimu na TZS 1.0 bilioni sawa na asilimia 4.8 kwa ajili ya ukamilishaji wa miradi ya afya, miradi ambayo awali ilitekelezwa kwa fedha za mkopo nafuu kutoka Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF). Fedha zilizotolewa na Serikali zilikuwa ni kwa ajili ya ujenzi wa uzio na 'landscapping' katika

maeneo yaliyojengwa Skuli mpya na Hospitali za Wilaya. Aidha, jumla ya TZS 4.8 bilioni sawa na asilimia 23.08 zilitumika kukamilisha ujenzi wa vituo vya wajasiriamali kila Wilaya.

vii. Programu ya Ujenzi wa Ofisi za Serikali Zanzibar

Programu hii imelenga kujenga Ofisi za Serikali katika maeneo yaliyopendekezwa ili kuweka mazingira bora ya kazi. Kwa mwaka 2022/2023 programu ilipangiwa kiasi cha TZS 92.20, ambazo TZS 75.78 bilioni sawa na asilimia 82.2 kwa ajili ya Ujenzi wa Mji mpya wa Serikali na TZS 16.42 bilioni sawa na asilimia 17.80 kwa ukamilishaji wa kazi za ujenzi na utanuzi wa Ofisi za Serikali ambazo ujenzi wake ulishaanza. Kwa kipindi cha Julai 2022-Machi, 2023, jumla ya TZS 817 milioni zimetolewa kwa ajili ya malipo ya mwisho ya ujenzi wa Mahakama Kuu Tunguu. Aidha, kwa upande wa ujenzi wa mji wa

Serikali utakaojengwa Kisakasaka, taratibu za makabidhiano ya hati ya umiliki pamoja na michoro zimekamilika. Hatua ya usafishaji wa eneo imeanza.

33. Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa miradi mengine ya maendeleo kwa kipindi cha miezi tisa kuanzia Julai 2022 hadi Machi 2023 unaonekana katika Kitabu cha Kwanza cha Mapitio ya Hali ya Uchumi 2022 na Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa mwaka 2022/23.

MWELEKEO WA HALI YA UCHUMI KWA MWAKA 2023 NA MPANGO WA MAENDELEO WA ZANZIBAR KWA MWAKA 2023/2024

Mwelekeo wa Uchumi wa Dunia

34. Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa taarifa ya Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF) ya mwezi wa Aprili 2023, kasi ya ukuaji wa uchumi inatarajiwa

kukua kwa kasi ndogo ya wastani wa asilimia 2.8 mwaka 2023 kutoka wastani wa asilimia 3.8 mwaka 2022. Kasi hii ndogo yaukuaji wa uchumi wa dunia itatokana na athari za vita vinavyoendelea baina ya nchi ya Urusi na Ukraine ambavyo vimeathiri sekta za uzalishaji zikiwemo mafuta na gesi, upungufu wa dola ya kimarekani na kuongezeka gharama za usafirishaji wa bidhaa duniani.

Mwelekeo wa Uchumi wa Zanzibar

35. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Mapinduzi Zanzibar awamu ya nane inatarajia kuongeza kasi ya ukuaji uchumi na kuimarisha maisha ya wananchi wa Zanzibar, kupitia sekta mbali mbali za kiuchumi na kijamii ikiwemo huduma za elimu, miundombinu, afya na ustawi wa jamii, huduma za kilimo, uvuvi, utalii, biashara na viwanda.

Malengo na Shabaha za Uchumi Jumuishi kwa Mwaka 2023

36. Mheshimiwa Spika, Shabaha za Uchumi Jumuishi zilizozingatiwa katika Mpango wa mwaka 2023, ni kama ifuatavyo:-

- i. Kuongeza kasi ya ukuaji wa Pato la Taifa kufikia asilimia 7.1 mwaka 2023;
- ii. Kuendelea kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei na kubakia katika tarakimu moja;
- iii. Mapato ya ndani kufikia asilimia 26.0 ya Pato la Taifa mwaka 2023 kutoka wastani wa asilimia 24.7 ya mwaka 2022;
- iv. Mapato ya kodi kufikia asilimia 22.0 ya Pato la Taifa mwaka 2023 kutoka asilimia 18.1 mwaka 2022; na
- v. Nakisi ya bajeti (ikijumuisha misaada) haizidi asilimia 3.0 ya Pato la Taifa ili kuendana na makubaliano ya nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki.

37. Mheshimiwa Spika, Uchumi wa Zanzibar unakadiriwa kukua kwa wastani wa asilimia 7.1 mwaka 2023 kutoka ukuaji wa asilimia 6.8 mwaka 2022 ukuaji huo utatokana na sababu zifuatazo:-

- i Kuongezeka kwa uingiaji wa watalii watakaotembelea Zanzibar kwa asilimia 30 kutoka watalii 548,503 kwa mwaka 2022 hadi watalii 713,053 mwaka 2023;
- ii Kuendelea kutekelezwa kwa miradi ya kimkakati ya maendeleo ikiwemo miundombinu ya barabara za mjini na vijijini km 782.9, ujenzi wa Uwanja wa Ndege Pemba, Ujenzi wa bandari ya Mangapwani na ukarabati wa bandari ya Malindi ambao utafanywa kwa mashirikiano na sekta binafsi. Miradi mengine itakayochangia ukuaji wa uchumi ni ujenzi wa miundombinu ya huduma za jamii ikiwemo ya afya, elimu, maji safi na salama na ujenzi wa viwanja vya michezo kwa kila Wilaya;

- iii Kuendelea na hatua za kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei ili kubakia kwa tarakimu moja;
- iv Kuongezeka kwa usimamizi wa ukusanyaji wa mapato pamoja na kudhibiti matumizi ya Serikali;
- v Kuongezeka kwa hatua za kuimarisha mazingira ya biashara na uwekezaji ili kuongeza miradi binafsi ya uwekezaji kwa wawekezaji wa ndani na nje; na
- vi Kuongeza uzalishaji wa ndani kupitia sekta mbali mbali za kiuchumi ikiwemo sekta ya uchumi wa buluu na kilimo.

38. Mheshimiwa Spika, Matarajio ya ukuaji huo

unategemea misingi ifuatayo:

- i. Kuendelea kuimarika kwa Sera za kifedha ambazo zitahakikisha upatikanaji wake kwa ajili ya matumizi ya uwekezaji;

- ii. Kuimarika kwa upatikanaji wa nishati ya mafuta na gesi katika soko ili kuweza kupunguza gharama za bei;
- iii. Kuendelea kuwepo kwa hali ya usalama katika nchi jirani; na
- iv. Kuendelea kuimarika miundombinu na kuongeza ufanisi katika bandari zetu ambazo zitapunguza gharama za upatikanaji wa huduma na bidhaa.

39. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuchukua hatua mbali mbali kwa ajili ya kuweka utulivu wa bei zikiwemo:-

- i. Kuendelea kuweka bei elekezi na kusimamia bidhaa mbali mbali zinazolingia nchini zikiwemo bidhaa za chakula na vifaa vya ujenzi;
- ii. Kuendelea kutekeleza Sera ya Fedha kupitia Benki Kuu ya Tanzania ili kutunza thamani ya

- shilingi ya Tanzania na kudhibiti mfumuko wa bei utakaochochea ukuaji wa uchumi;
- iii. Kuimarisha programu za kilimo ili kuongeza uzalishaji wa ndani wa chakula;
 - iv. Kupitia Benki kuu ya Tanzania (BoT) Serikali itaendelea kudhibiti mwenendo wa sarafu ya Tanzania dhidi ya sarafu nyengine;
 - v. Kushajiisha na kuimarisha shughuli za uzalishaji viwandani;
 - vi. Kuimarisha maghala na mifumo ya uhifadhi wa chakula ili kuwa na uhakika wa chakula na kudhibiti bei nchini; na
 - vii. Kuendelea kutoa na kusimamia utoaji wa ruzuku.

MWELEKEO WA MPANGO WA MAENDELEO KWA MWAKA 2023/2024

40. Mheshimiwa Spika, Mpango wa Maendeleo wa mwaka 2023/2024 umejikita katika kutekeleza

Mpango wa Maendeleo wa Zanzibar wa mwaka 2021-2026 (ZADEP), Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi (CCM) 2020-2025; Maelekezo, Hotuba na Ahadi za Mheshimiwa Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi. Mpango huu utatekeleza miradi na programu ambazo utekelezaji wake una azma ya kufikia malengo yaliyowekwa na Dira ya Maendeleo ya Zanzibar ya 2050.

Maeneo ya Kimkakati kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024

41. Mheshimiwa Spika, Maeneo ya kimkakati kwa mwaka wa fedha 2023/2024 ni: (1) Kutumia fursa za Uchumi wa Buluu; (2) Mazingira Wezeshi na Uimarishaji wa Miundombinu; (3) Kuimarisha Mageuzi ya Kiuchumi; (4) Kukuza Rasilimali Watu na Huduma za Kijamii; na (5) Kuimarisha Utawala bora na Uhimili.

I. Kutumia Fursa za Uchumi wa Buluu

42. Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea na juhudi zake za kuongeza fursa kwa kiutumia bahari ili kuchangia Pato la Taifa na upatikanaji wa ajira. Kwa mwaka wa fedha 2023/2024 Serikali inatarajia kuanza ujenzi wa bandari ya uvuvi Mangapwani pamoja na ujenzi wa diko na soko la kisasa la samaki unaotarajiwa kufanyika katika eneo la Kama. Jumla ya TZS 23.5 bilioni zinatarajiwa kutumika kwa ajili ya kutekeleza shughuli hizo.

II. Mazingira Wezeshi na Kuimarisha Miundombinu

43. Mheshimiwa Spika, Serikali inatambua kuwa miongoni mwa changamoto kubwa zinazoikabili nchi yetu kwa sasa ni suala la usafirishaji wa mizigo, kutokana na kuwa na miundombinu hafifu na chakavu ya Bandari. Hivyo, Serikali inaendea na shughuli za utafutaji wa

mwekezaji wa ujenzi wa Bandari Jumuishi ya Mangapwani (Intergrated Port) kulingana na Mpango Mkuu (Master Plan) itakayojumuisha bandari za Mizigo, Chelezo, Mafuta na Gesi, kuendelea kwa matengenezo ya bandari ya Mkoani pamoja na kukamilisha Upembuzi Yakinifu wa bandari ya Wete kwa lengo la kuijenga upya.

44. Mheshimiwa Spika, hatua za matayarisho ya ujenzi wa Uwanja wa Ndege wa Karume Pemba zimekamilika, kwa mwaka wa fedha 2023/2024, Serikali inatarajia kukamilisha uhakiki na kuanza shughuli ya ulipaji wa fidia ambapo jumla ya TZS 10 bilioni zitatumika kuwalipa fidia wananchi watakaoathirika wakati wa ujenzi wa kiwanja hicho. Jumla ya TZS 150 bilioni zinatarajiwa kutolewa na Washirika wa Maendeleo kama mkopo nafuu kwa ajili ya ujenzi huo. Aidha, Serikali inatarajia kuanza ujenzi wa uwanja wa ndege mdogo wa Nungwi.

45. Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea na uimarishaji wa miundombinu ya barabara mbali mbali Unguja na Pemba, kwa mwaka wa fedha 2023/2024 Serikali imepanga kuendelea na ujenzi wa barabara zenye urefu wa kilomita 782.9 ikiwemo barabara ya Mkoani – Chake Chake km 43.5, Fumba – Kisauni km 12, Tunguu – Makunduchi km 53, Chake Chake – Wete km 22.1, Barabara kuu zenye urefu wa kilomita 277, Barabara za ndani zenye urefu wa kilomita 275.9 pamoja na Barabara za Mjini Unguja zenye urefu wa Kilomita 100.9. Jumla ya TZS 373.5 bilioni zinatarajiwa kutumika katika ujenzi wa barabara hizo.

46. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha huduma ya usambazaji maji safi na salama, Serikali imepanga kutumia TZS 77.5 bilioni kuendelea na Programu ya Uimarishaji wa Miundombinu ya Usambazaji wa Maji Safi na Salama pamoja na

usimamizi wa rasilimali za vyanzo vya maji. Sambamba na hayo, sekta ya nishati itaimarishwa kwa upatikanaji wa nishati mbadala ya umeme kutokana na nguvu za jua kupitia Mradi wa Mageuzi wa Sekta ya Nishati – ZESTA. Serikali inatarajia kulipa fidia kwa wananchi watakoathirika wakati wa ujenzi wa njia za kusafirishia umeme na maeneo ya uzalishaji umeme. Jumla ya TZS 7.2 bilioni zimetengwa na Serikali kwa ajili ya ulipaji wa fidia hiyo, fedha za utekelezaji wa mradi TZS 8.9 bilioni zinatarajiwa kutoka Benki ya Dunia.

III. Kuimarisha Mageuzi ya Kiuchumi

47. Mheshimiwa Spika, Uchumi wa Zanzibar unaendeshwa na sekta chache zenye kuzalisha ajira na kutoa mapato. Mkazo unawekwa katika kutumia fursa mbali mbali za kiuchumi kupitia uchumi wa buluu kwa kuendeleza uwekezaji wa ndani, uwazi wa biashara, maendeleo ya rasilimali watu, viwanda

vidogo vidogo, utalii na usafirishaji.

IV. Kukuza Uwezo wa Watu na Maendeleo ya Jamii

48. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuimarisha rasilimali watu sambamba na huduma za jamii ili ziweze kuongeza tija na manufaa. Katika kufanikisha hilo, Serikali inakusudia kuimarisha sekta ya Afya kwa Ukarabati na Utanuzi wa Hospitali ya Rufaa ya Mnazi Mmoja, Ujenzi na uimarishaji wa nyumba za madaktari; Ujenzi wa hospitali ya Binguni ambayo itakua ni Taasisi ya Tiba, tafiti na kufundishia, jumla ya TZS 30.0 bilioni zinatarajiwa kutumika. Aidha, kwa upande wa sekta ya elimu Serikali inatarajiwa kuendelea na Programu ya Mageuzi ya Sekta ya Elimu kwa kujenga na kuimarisha miundombinu ya skuli, dakhalia na madarasa, maktaba, maabara, nyumba za walimu, ununuzi wa samani na kuimarisha matumizi ya teknolojia katika kujifunza na

kufundishia, kuandaa walimu na mitaala mipya ambapo jumla ya TZS 64.0 bilioni zimepangwa kutumika.

49. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2023/2024 Serikali inatarajia kutekeleza Programu ya Ukuzaji Uchumi Jumuishi Zanzibar - Big-Z; ambayo itahusisha uimarishaji wa mitaa mbali mbali kwa ujenzi wa miundombinu ikiwemo ujenzi wa barabara na mitaro ya maji taka. Vile vile, Serikali imepanga kufanya matengenezo makubwa katika kiwanja cha mpira Amani na kuanza ujenzi wa Viwanja vya michezo vya Wilaya. Jumla ya TZS 33 bilioni zimepangwa kutumika.

V. Kuimarisha Utawala Bora na Uhimili

50. Mheshimiwa Spika, Utawala bora na uhimili ni muhimu kwa maendeleo endelevu ya kiuchumi na kijamii katika Taifa lolote. Mpango huu

umezingatia utawala bora wa kiutendaji ili kukabili viashiria vya madhara, ujumuishaji kwa kufanya tathmini kwa vitendo kwa kufuata miongozo na taratibu zilizopo.

51. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kutekeleza Mradi wa Ulinzi na Usalama ili kuhakikisha usalama nchini unaimarika zaidi. Katika kukuza ufanisi wa utoaji wa huduma za umma juhudi za kuhakikisha mazingira mazuri kwa wafanyakazi, Serikali inaendelea na utanuzi na ukarabati wa Ofisi mbali mbali za Umma pamoja na kuanza ujenzi wa Mji mpya wa Serikali katika eneo la Kisakasaka. Jumla ya TZS 94.1 bilioni zimepangwa kutumika kwa mwaka 2023/2024.

52. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2023/2024 Serikali inatarajia kutekeleza Miradi mengineyo ambayo itagharimu TZS 434.4 bilioni. Sehemu kubwa ya Miradi mengineyo ni Miradi

inayoendelea, dhima (Commitment) ya Serikali kwa Washirika wa Maendeleo, malipo ya fidia na upelekaji wa miundombinu katika maeneo yanayotarajiwa kutekelezwa miradi ya kimkakati kama inavyoonekana katika Kitabu cha Pili.

RASILIMALI KWA AJILI YA UTEKELEZAJI WA MPANGO WA MAENDELEO KWA MWAKA 2023/2024

53. Mheshimiwa Spika, Mpango wa Maendeleo wa mwaka 2023/2024 umepangwa kutumia jumla ya TZS 1,521.99 bilioni (TZS 1,514.79 bilioni za miradi ya maendeleo ya Serikali Kuu na TZS 7.2 bilioni za maendeleo ya Mamlaka za Serikali za Mitaa). Aidha, miradi mingine ya maendeleo, itaendelea kugharamiwa na sekta binafsi na mengine kwa utaratibu wa Ubia kati ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi (PPP).

MAENEO MTAMBUKA

Matumizi ya Matokea ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022

54. Mheshimiwa Spika, Kwa mara nyengine, Tanzania ikiwemo Zanzibar imekamilisha ripoti ya sensa ya idadi ya watu na makaazi ya mwaka 2022. Takwimu hizi za msingi ndizo zinazoweza kuainisha mahitaji halisi ya wananchi yakiwemo makundi yenye uhitaji maalum kwa mfano, watu wenye ulemavu, wanawake, watoto, vijana na wazee hivyo kurahisisha uandaaji wa sera na mipango ya maendeleo kulingana na uhitaji na mazingira yaliyopo. Kufuatia kukamilika kwa zoezi hilo, ripoti tayari zimetolewa na takwimu za ripoti hizo zimezingatiwa katika kuandaa Mipango ya Serikali.

55. Mheshimiwa Spika, Matokeo ya Sensa hiyo yalitangazwa rasmi mwezi Oktoba mwaka 2022 na

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mh. Dkt. Samia Suluhu Hassan ambapo kwa upande wa Zanzibar Idadi ya watu imefikia 1,889,773 kati ya hao wanaume ni 915,492 sawa na asilimia 48.4 na wanawake ni 974,281 sawa na asilimia 51.6. Idadi hii ya watu wa Zanzibar inakua kwa asilimia 3.7 kwa mwaka, ukuaji ambao sio rafiki ukilinganishwa na ukuaji wa uchumi wetu. Pia kwa mujibu wa matokeo ya Sensa, ukuaji huu wa idadi ya watu unachangiwa zaidi na kuzaliana ambapo inaonekana kiwango cha jumla cha uzazi (Total Fertility Rate) ni 4.7. Aidha, Mkoa wa Mjini Magharibi ndio unaoongoza kwa idadi kubwa ya watu wanaofikia 893,169 sawa na asilimia 47.2 ya watu wote wa Zanzibar.

Uhifadhi wa Mazingira

56. Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikisha uhifadhi wa mazingira kwa misingi ya kisheria

unaimarika, Serikali imepanga kufanya mapitio ya Sera ya Mazingira ya mwaka 2013, Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya mwaka 2015 ili kuendana na hali ya sasa. Utayarishaji wa Mpango wa Kitaifa wa Mazingira pamoja na tafiti ya kuyatambua maeneo yaliyoathirika kimazingira yaliyotokana na mabadiliko ya tabianchi na kuyahuisha maeneo hayo. Vile vile, kujenga uwezo wa wakulima wadogo kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi kwa njia za vitendo na ubunifu ambazo zitakuwa na matokeo yenye tija sambamba na kushajihisha uhifadhi wa Mazingira kwa upandaji miti katika Wilaya zote ili kuimarisha na kuhuisha uoto wa asili pamoja na uhifadhi wa vyanzo vya maji na rasilimali zisizorejesheka. Vile vile, tathmini ya kina itaendelea kufanyika ili kupata taarifa sahihi na kuweka mkakati madhubuti wa usimamizi endelevu wa ikolojia na shughuli za kujipatia kipato kwa wavuvi wadogo katika Eneo la

Hifadhi ya Mkondo wa Pemba.

Makundi ya Watu wenye Mahitaji Maalum (Ulemavu, Dawa za Kulevya na UKIMWI)

57. Mheshimiwa Spika, Ili kuhakikisha tunakuza haki na fursa kwa Watu wenye ulemavu, jumla ya visaidizi 852 vimetolewa Unguja na Pemba, kwa upande wa Unguja 469 (wanawake 240 na wanaume 229) na kwa Pemba visaidizi 383 (wanawake 250 na wanaume 133). Usajili na uhakiki wa taarifa za Watu wenye Ulemavu unaendelea ili kupata taarifa sahihi zitakazosaidia katika kuandaa mipango mbali mbali ya Baraza la Watu Wenye Ulemavu. Ujumuishwaji wa masuala ya Watu wenye Ulemavu katika programu mbali mbali za kitaifa na kimataifa limepewa kipaumbele na kuhakikisha wanafikia huduma kwa urahisi. Serikali imetenga fedha za ruzuku kwa ajili ya kuwawezesha Watu wenye Ulemavu kupitia Mfuko

wa Maendeleo ya Watu wenye Ulemavu Zanzibar.

58. Mheshimiwa Spika, Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kwa kushirikiana na Serikali ya Uingereza imeanzisha Kituo Jumuishi (Transnational Organized Crime Unit) kwa ajili ya kuongeza kasi ya ushughulikiaji wa kesi zinazohusu uhalifu wa kupangwa ikiwemo dawa za kulevya. Kituo hicho kimeanza kazi na kinashirikisha watendaji kutoka Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Vile vile, jitihada za kurekebisha tabia na hali za watumiaji wa dawa za kulevya zitaendelea kupitia nyumba za upataji nafuu na kituo cha Serikali kilichopo Kidimni, ambacho pia kimeweka utaratibu wa kuwaunganisha na kuwapatia mafunzo ya ujasiriamali baada ya kupata matibabu.

59. Mheshimiwa Spika, Kwa lengo la kupunguza kasi ya maambukizi mapya ya UKIMWI, Serikali imo katika hatua za kuingiza kipengele cha masuala ya UKIMWI katika Muongozo wa Uandaaji wa Miradi ya Maendeleo ili kuhakikisha kwamba maambukizi ya VVU yanadhibitiwa wakati wa utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika maeneo husika. Pia, Muongozo wa Kuandaa Mipango ya Kudhibiti maambukizi ya VVU na UKIMWI katika miradi mikubwa ya maendeleo ambao utatumiwa na sekta mbali mbali umeandaliwa. Vile vile, Mkakati wa Mawasiliano na Mabadiliko ya tabia kwa vijana utaandaliwa pamoja na kuifanyia mapitio Sheria ya Kuingia na Kusimamia Masuala ya UKIMWI ili iweze kwenda sambamba na hali ya sasa na mabadiliko ya kisayansi ya kinga na tiba ya VVU na UKIMWI.

Tafiti na Ubunifu

60. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha mipango yetu inakwenda sambamba na mahitaji ya nchi, Serikali imedhamiria kuimarisha upatikanaji wa matokeo ya tafiti na ubunifu ili kuweza kuongeza ushahidi wa kisayansi katika kufanya maamuzi, kuimarisha sera na kutoa majibu ya kisayansi. Kwa sasa, Serikali imeweza kuimarisha mfumo wenye taarifa za tafiti na ubunifu, kuwapatia mafunzo watafiti, na kufanya tafiti za kimkakati za vipaumbele vya katika maeneo ya kiuchumi na kijamii.

Mipango ya Kuendeleza Watenda Kazi

61. Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikisha Zanzibar inafikia dhamira ya Mpango wa Maendeleo ya Zanzibar (ZADEP) 2021-2026 ya Uchumi wa Buluu kwa Ukuaji wa Maendeleo Jumuishi na Endelevu, Serikali imekamilisha mapitio ya

vipaumbele vya elimu vya Taifa. Aidha, Serikali inaendelea kuwaandaa watenda kazi wa baadae kufanya maamuzi sahihi wakiwa katika ngazi za elimu ya sekondari ili waweze kuzitambua kada adimu na fani za vipaumbele kwa mujibu wa mahitaji ya soko la ajira. Sambamba na hayo, Mpango wa Kuimarisha Ujuzi na Taaluma kwa Wafanyakazi unaandaliwa ili kuwawezesha kupata fursa za kujiendeleza kitaaluma kwa mujibu wa kada na majukumu yao ya kazi. Vile vile, kanzidata ya kufuatilia wahitimu wa elimu za juu yenye lengo la kuwatambua na kujua mahitaji halisi ya soko la ajira kwa kila fani na kada walizosomea pamoja na kuziunganisha Taasisi zinazohusika katika kuzalisha wataalamu zikiwemo Vyuo Vikuu, Bodi ya Mikopo na Wizara, Idara na Taasisi za Serikali.

UFUATILIAJI, TATHMINI NA UTOAJI WA TAARIFA ZA UTEKELEZAJI

62. Mheshimiwa Spika, Ufuatiliaji, tathmini na utoaji wa taarifa ni moja ya nyenzo muhimu inayopima ufanisi wa utekelezaji wa Mipango ya Maendeleo. Serikali itaendelea kutumia mbinu na viashiria vilivyoainishwa katika Muongozo wa Ufuatiliaji na Tathmini wa Mpango wa Maendeleo wa miaka mitano 2021–2026 ili kupima utekelezaji wa Programu na Miradi ya maendeleo kwa kipindi cha mwaka 2023/2024 na kuchukua hatua zitakazohakikisha malengo ya utekelezaji yanafikiwa. Miongozo mbali mbali ya ufuatiliaji na tathmini ya Mpango ikiwemo Sheria ya Ununuzi na Uondoshaji wa Mali za Umma ya mwaka 2016 na Sheria ya Fedha ya mwaka 2016 itaendelea kuzingatiwa. Tume ya Mipango inaendelea kutumia Mfumo wa Ufuatiliaji na Tathmini (M&E System) kwa ajili ya kuimarisha uratibu wa ufuatiliaji na

tathmini ili kupata matokeo tarajiwa.

63. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza Malengo ya Maendeleo Endelevu (SDGs), Serikali imefanikiwa kutekeleza Malengo yote kumi na saba (17) ya Maendeleo Endelevu hususan katika Malengo matano (5) ya kimkakati yaliyowekwa kwa Dunia nzima katika kuhakikisha nchi zote zinastawi kimaendeleo. Malengo hayo yanajumuisha: Lengo nambari 6, Kuhakikisha Upatikanaji wa Maji Safi na Salama; Lengo nambari 7, Kuhakikisha Upatikanaji wa Nishati Mbadala kwa Gharama Nafuu; Lengo nambari 9, Kukuza Viwanda, Ubunifu na Miundombinu; Lengo nambari 11 Kufanya Miji kuwa Jumuishi, Salama na Jamii Endelevu; na Lengo namba 17, Kukuza Ushirikiano wa Kimataifa kwa Maendeleo Endelevu. Mafanikio katika kutekeleza Malengo ya Maendeleo Endelevu yanaonekana katika Programu na Miradi ya Maendeleo

inayotekelezwa na Serikali yetu ambayo imeanza kuleta tija kwa wananchi na wakaazi wote wa Zanzibar.

64. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha utekelezaji wa Programu na Miradi ya Maendeleo, Muongozo wa Ufuatiliaji na Tathmini wa Mpango wa Maendeleo wa Zanzibar umeandaliwa kwa ajili ya kuongoza wadau wote wa maendeleo kutekeleza maeneo ya kimkakati na kipaumbele kwa kupima Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo. Muongozo huu ni wa miaka mitano 2021–2026 ambao una lengo la kupima matokeo ya utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo kwa ajili ya kufikia Malengo na Mikakati iliyoundwa.

65. Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia umuhimu wa taarifa za utekelezaji wa programu na miradi ya maendeleo, Serikali imeandaa Sera ya

Ufuatiliaji na Tathmini kwa ajili ya kutoa muongozo na kusimamia maswala yote ya Ufuatiliaji na Tathmini nchini. Sera hiyo ipo katika hatua za mwisho kwa ajili ya kuanza kutumika. Aidha, mafunzo ya uelewa wa Sera hiyo yatatolewa kwa Wizara, Idara na Taasisi zinazojitegemea, Mashirika ya Umma, Mamlaka za Serikali za Mitaa pamoja na sekta binafsi ili kila Sekta ifahamu na kuweza kuitumia kwa maendeleo ya dhana ya Ufuatiliaji na Tathmini nchini kwa ajili ya kuleta uwajibikaji katika kufuatilia na kutathmini utekelezaji wa programu na miradi ya maendeleo.

66. Mheshimiwa Spika, Serikali imeanza matayarisho ya kufanya mapitio ya Mpango wa muda wa kati wa Maendeleo (ZADep) 2021-2026 kwa kipindi cha utekelezaji wake kwa miaka miwili ili kujua mafanikio na changamoto, kufanya uchambuzi na kuja na mapendekezo ya kuishauri

Serikali kwa ajili ya Maendeleo ya Zanzibar.

MAJUMUIISHO

67. Mheshimiwa Spika, Mpango wa Maendeleo wa mwaka 2023/2024 ni njia ya kuelekea uchumi wa kati wa kipato cha juu unaolenga kuimarisha maisha bora, amani, utulivu, utawala bora, jamii iliyoelimika, afya bora na kuwa na uchumi shirikishi na shindani. Kwa kutambua mchango na umuhimu wa sekta binafsi, Mpango huu umeipa sekta binafsi umuhimu mkubwa. Vile vile, Serikali itaendelea kuimarisha mazingira ya biashara na uwekezaji ili kuongeza miradi ya ubia (PPP) katika kugharamia utekelezaji wa mpango.

68. Mheshimiwa Spika, naomba nimalizie kwa kuisitiza kuwa utekelezaji wa Mpango huu unamuhusu kila mmoja wetu, hivyo nawaomba kuongeza mashirikiano kwetu sote katika ngazi

mbali mbali ili kufikiwa malengo ya kukuza uchumi wa Zanzibar. Naomba pia, nitoe wito kwa kila sekta kuchukua jitihada za makusudi kuhakikisha utekelezaji wa shughuli zilizopangwa katika eneo lake la kiutendaji.

HITIMISHO

69. Mheshimiwa Spika, Kwa dhati na kwa niaba ya Serikali ninaomba kutumia fursa hii adhimu ya kuwashukuru wadau wote wa maendeleo wakiwemo Waheshimiwa Wawakilishi, Wabunge, Sekta Binafsi, Asasi za Kiraia, Taasisi za Dini, Washirika wa Maendeleo na Wananchi kwa ujumla kwa ushirikiano wao katika mipango, utekelezaji na ufuatiliaji wa miradi ya maendeleo na kujenga uchumi wa nchi yetu. Ushiriki wao wa dhati umewezesha kupatikana kwa mafanikio makubwa katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

Ninawaomba waendelee kutupa ushirikiano katika kutekeleza Mpango huu ili kufikia malengo tuliyojiwekea.

70. Mheshimiwa Spika, Naomba niwatambue Washirika wa Maendeleo wa ndani kwa Mwaka 2023/2024 kama ifuatavyo: PBZ, ZSSF, ZANZIBAR MILELE FOUNDATION, NMB, NBC, CRDB na COSTECH. Kwa upande wa Washirika wa Maendeleo wa nje na nchi rafiki zinazoendelea kushirikiana nasi kwa mwaka 2023/2024 ni pamoja na ACRA, AF, AFD-FRANCE, AfDB, AMREF, AUSTRIA, BADEA, BASKET FUND, BELGIUM/ENABEL, CHINA, CANADA, CIDA, DANIDA, DFID, EAC, EDF, EU, EXIM BANK, FAO, FINLAND, GAVI, GEF, GLOBAL FUND, GERMANY/GIZ, GPE, GOOD NEIGHBOUR, HIPZ, IAEA, INDIA, IFAD, ILO, IMF, IRISH EMBASSY, JAPAN, JICA, KFW/GERMANY, KHALIFA FUND,

MFUKO WA MAENDELEO WA UMOJA WA FALME ZA KIARABU (UAE), KOREA, KUWAIT, MALAYSIA, NORWAY, OFID, OMAN, OPEC, PMI, QATAR CHARITY ORGANISATION, SAUDI FUND, SAVE THE CHILDREN, SIDA, STBF, SWEDEN, THPS, Tft, UK, UKEF/CITI BANK, UKEF/DEUTCH BANK, UN, UNDP, UNEP, UNFPA, UNESCO, UNICEF, UNIDO, USAID, UN WOMEN, UTURUKI, WORLD BANK na WHO. Kipekee naomba nitoe shukrani kwa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuisaidia Zanzibar katika utekelezaji wa miradi mbali mbali ya maendeleo.

71. Mheshimiwa Spika, Naomba nitoe shukrani za dhati kwa Naibu Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais-Fedha na Mipango Mheshimiwa Ali Suleiman Mrembo ambaye ni msaidizi wangu wa karibu kwa umakini wake busara na weledi katika kutekeleza majukumu ya kazi zetu. Pia, nawashukuru sana

Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, Mawaziri, Naibu Mawaziri, Makatibu na Manaibu Makatibu Wakuu wa Wizara zote, Wakuu wa Mikoa, Wakuu wa Wilaya, Wakuu wa Idara zinazojitegemea, Taasisi na Mashirika ya Umma kwa ushirikiano wao katika maandalizi ya hotuba hii. Shukrani za pekee ziende kwa Katibu Mtendaji wa Tume ya Mipango Dkt. Rahma Salim Mahfoudh kwa ushauri wake wa karibu na umakini katika kunishauri vyema juu ya utekelezaji wa Mipango ya Serikali. Vile vile, napenda kuwashukuru Katibu Mkuu Ofisi ya Rais Fedha na Mipango Dkt. Juma Malik Akil, Naibu Katibu Mkuu Nd. Aboud Hassan Mwinyi kwa kufanyakazi kwa karibu na Tume ya Mipango. Aidha, ninawashukuru Makamishna wa Tume ya Mipango Nd. Mohammed Masoud Salim, Kamishna wa Mipango ya Kitaifa, Maendeleo ya kisekta na Kupunguza Umaskini, Dkt. Zuhura Mohamed Abdallah, Kamishna wa Ufuatiliaji

na Tathmini, Dkt. Afua Khalfan Mohamed Kamishna wa Utafiti, Dkt. Ameir Haji Sheha, Kamishna wa Ukuzaji Uchumi; Dkt. Rukkaya Wakif Muhammed, Kamishna wa Maendeleo ya Watendakazi; na watendaji wote wa Tume ya Mipango kwa ushirikiano wanaonipa.

72. Mheshimiwa Spika, Mwisho kabisa lakini sio kwa umuhimu, kwa dhati naishukuru familia yangu kwa kuwa na mimi muda wote na kuniunga mkono katika kufanikisha majukumu yangu ya kazi. Naamini kwa juhudi kubwa na maarifa wanayonipatia nitaweza kutekeleza majukumu yangu kwa uadilifu na ufanisi zaidi na kukidhi kiu ya maendeleo ya wananchi wa Zanzibar.

73. Mheshimiwa Spika, kabla ya kumaliza hotuba yangu hii, napenda kutoa shukrani kwa

Waheshimiwa Wawakilishi na Wananchi wote kwa kunisikiliza. Aidha, hotuba hii inaambatanishwa na vitabu vya Mapitio ya Hali ya Uchumi wa Zanzibar kwa Mwaka 2022 na Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Mwaka 2022/2023 na Mwelekeo wa Hali ya uchumi wa Zanzibar 2023 na Mpango wa Maendeleo wa 2023/2024 ambavyo vina taarifa na uchambuzi wa kina. Vitabu hivi pia vinapatikana katika tovuti ya Tume ya Mipango (<http://planningznz.go.tz>)

74. Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo naomba sasa Baraza lako Tukufu lipokee na kujadili Mwelekeo wa Hali ya Uchumi wa Zanzibar kwa Mwaka 2023 na Mpango wa Maendeleo wa Mwaka 2023/2024.

75. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

**MHESHIMIWA DKT. SAADA M. SALUM
WAZIRI WA NCHI
OFISI YA RAIS, FEDHA NA MIPANGO**